

Terhi Karaus, lakimies
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

Lausunto perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta, HE 122/2024 vp

Esityksen keskeinen sisältö

Hyväksytyn vammaispalvelulain (657/2023) soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että turvataan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus sekä säilytetään vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina.

Vuoden 2025 alussa voimaan tulevan vammaispalvelulain soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi ja selvennettäväksi voimassa olevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla niin, että laissa tarkoitettuja palveluita järjestettäisiin vain tilanteessa, jossa muussa, ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät olisi henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Soveltamisalaa tarkennettaisiin lisäksi niin, että laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestettäisiin vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Samalla vammaisen henkilön määritelmän kirjoitustapaa tarkennettaisiin muuttamatta kuitenkaan sen sisältöä. Määritelmässä on otettu huomioon erityisesti YK:n vammaissopimuksen mukaiset vaatimukset.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi suojasäännös sosiaali- ja terveydenhuollon maksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta tilanteessa, jossa maksun määrääminen sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelusta voisi estää tai vaarantaa vammaisen henkilön palvelujen käyttämisen. Säännöstä sovellettaisiin yksittäistapauksessa vammaisen henkilön välttämättömien etujen turvaamiseksi tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut olisivat soveltamisalasäännöksen mukaisesti riittäviä ja sopivia vastaamaan henkilön avun ja tuen tarpeeseen, mutta vammaisen henkilö ei voisi olosuhteistaan johtuen asiakasmaksun takia käyttää palveluja.

Osana yleis- ja erityislainsäädännön välisen suhteen tarkentamisen kokonaisuutta esityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi sosiaalihuoltolain 4 §:n säännöstä asiakkaan edun arvioinnissa huomioon otettavista seikoista. Sosiaalihuoltolain asiakkaan etua koskevaa säännöstä selkeytettäisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Muutoksella edistettäisiin asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua myös asiakasmaksujen osalta.

Esityksessä tehtäisiin myös joitakin teknisiä korjauksia vammaispalvelulakiin.

Taustaa

Tällä hetkellä voimassa oleva vammaispalveluja koskeva erityislainsäädäntö on vuosilta 1987 (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, jäljempänä *voimassa oleva vammaispalvelulaki*) ja 1977 (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977). Lait korvataan uudella vammaispalvelulailla (Vammaispalvelulaki 675/2023, jäljempänä myös *uusi vammaispalvelulaki* tai

hyväksytty vammaispalvelulaki), joka tulee voimaan 1.1.2025. Voimassa oleva vammaispalvelulaki on sosiaalihuollon erityislaki, jota sovelletaan vain viimesijaisesti, jos yleislainsäädännön eli sosiaalihuoltolain tai muun lain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä tai sopivia.

Uutta vammaispalvelulakia koskevan eduskuntakäsittelyn aikana keväällä 2023 lakiesitys muuttui joiltain osin merkittävästi. Yksi suurimmista muutoksista oli niin sanotun ikääntymisrajauksen poistaminen lakiesityksestä perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 79/2022, s. 4-5, 7) johdosta. Perustuslakivaliokunta arvioi ehdotetun ikääntymisrajausta perustuslain 6 §:n 2 momentin kannalta ja totesi, että ikääntymisrajaus tuolloin ehdotetulla tavalla muotoiltuna ja perusteltuna muodostui valiokunnan käsityksen mukaan ongelmalliseksi vammaissopimuksen kannalta eikä sille ollut esitetty riittäviä hyväksyttäviä perusteluja. Asiaa koskevassa mietinnössään (StVM 52/2022 vp, s. 7-8) sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoo kuitenkin lainsäädännön tavoitteiden ja myös sen toteutettavuuden näkökulmasta tärkeäksi erottaa iäkkäille henkilöille heidän yksilöllisen tarpeensa mukaan järjestettävät palvelut, joista usein käytetään myös termiä vanhuspalvelut, vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista (vammaispalveluista).

Nykyiseen vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettuun lakiin ei sisälly ns. ikääntymisrajausta lukuun ottamatta henkilökohtaista apua koskevaa sääntelyä. Kuitenkin voimassa olevan lain lähtökohtana on, että sitä sovelletaan erityislakina vammaisiin henkilöihin lain alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti.

Ikääntymisrajauksen poistamisen myötä rajapinta ensisijaisen ja toissijaisen lainsäädännön välillä muodostui epäselväksi sellaisten iäkkäiden henkilöiden osalta, joiden palvelutarpeen syynä on ikääntymiseen liittyvä syy. Sen vuoksi vammaispalvelujen piiriin saattaisi ohjautua henkilöitä, joiden palvelutarpeeseen voitaisiin vastata myös ensisijaisilla palveluilla. Tuolloin riskinä olisi, että vammaispalvelujen asiakasmäärä lisääntyisi siinä määrin, että vammaispalvelujen saatavuus heikkenisi, jolloin palvelut eivät kohdistuisi oikein niitä välttämättä tarvitseville henkilöille.

Tästä johtuen soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että tarkennukset koskisivat yhdenvertaisesti eri ihmisryhmiä. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma sisältää kirjaukset vammaispalvelulakia koskevan lainvalmistelun aloittamisesta.

Mikäli lain soveltamisalaa liittyvää epäselvää tilannetta ei selkeytetä lainsäädännön tasolla, asiakkaita saattaa ohjautua suuressa määrin vammaispalvelulain piiriin. Tällöin vammaispalvelujen asiakasmäärä voisi kasvaa huomattavasti, minkä myötä hyvinvointialueille myönnetty rahoitus ei riittäisi hyväksytyn vammaispalvelulain toimeenpanoon. Riskinä olisi, että vammaispalvelujen asiakasmäärä lisääntyisi siinä määrin, että vammaispalvelujen saatavuus huononisi, jolloin palvelut eivät kohdistuisi oikein niitä välttämättä tarvitseville henkilöille.

Eduskunnan käsitellessä vammaispalvelulain voimaantulon siirtämistä (HE 9/2023 vp) eduskunnan apulaisoikeusasiamies esitti lausunnossaan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle mm., että *”Tulevassa laissa tulisi säännellä selkeästi myös siitä, että myönnetäänkö palvelu sosiaalihuoltolain tai vammaispalvelulain perusteella.”*

Tavoitteet

Lain soveltamisalan tarkentamista koskevan esityksen tavoitteena on säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen toteutuminen ja palvelujen saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus.

Tavoitteena on turvata lainsäädännön selkeys sekä varmistaa lain yhtenäinen soveltaminen ja velvoite järjestää palvelut yhdenvertaisesti eri alueilla.

Tarkoituksena on varmistaa asiakkaiden tarkoituksenmukainen ohjautuminen eri lainsäädännön mukaisiin palveluihin palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Muutoksilla turvattaisiin palvelujärjestelmän kestävyyttä.

Soveltamisalaa on tarpeen tarkentaa siten, että tarkennukset koskisivat yhdenvertaisesti kaikkia asiakasryhmiä.

Vammaisen henkilön määritelmä ehdotuksessa

Suomessa ei ole käytössä yhtä vammaisen henkilön määritelmää tai määriteltä vammaisstatusta. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016) mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Määritelmän mukaan vammaisuus ei siis määrity henkilön diagnoosin kautta, vaan suhteessa ympäristöön ja sen esteisiin. On tärkeää huomioida vammaisten henkilöiden moninaisuus ja se, että vammaisiin henkilöihin kuuluu eri-ikäisiä ja taustaltaan erilaisia ihmisiä. Eri vammat vaikuttavat eri tavoin toimintamahdollisuuksiin. Vammaisten henkilöiden osalta on huomioitava vammaisuuden vuoksi tarvittavien palveluiden välttämätön ja usein elämänmittainen tarve sekä palveluiden merkitys vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa.

Nyt annetulla hallituksen esityksellä ei pyritä muuttamaan hyväksytyn vammaispalvelulain lähtökohtaa siitä, kuka on oikeutettu uuden lain mukaisiin vammaispalveluihin. Määritelmää on pyritty selkeyttämään ja tarkoituksena on turvata vammaispalvelulain asema vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle ei ole rajattu mitään ihmisryhmää. Vammaispalvelut myönnetään aina yksilöllisen tarvearvioinnin perusteella. Soveltamisalan edellytysten lisäksi henkilön tulee täyttää vammaispalvelulain palvelukohtaiset myöntämisedellytykset.

Lakiehdotuksen mukaan lakia sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Vammaisen henkilön toimintarajoitetta arvioitaisiin aina suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Lain suhde muuhun lainsäädäntöön

Tarkennetun soveltamisalan mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Tarkoituksena on selkeyttää sitä olemassa olevaa lähtökohtaa, että palvelujen saatavuuden ei tulisi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaisia palveluita henkilölle myönnetään, vaan valinnan tulisi perustua asiakkaan palvelutarpeen arviointiin. Yleislakien mukaisten palvelujen sopivuutta ja riittävyyttä arvioitaessa olisi keskeistä arvioida henkilön vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve sekä vammaisen henkilön elämäntilanteen vaikutus avun ja tuen tarpeeseen. Ensisijaisen lainsäädännön mukaista lainsäädäntöä ovat muun muassa sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettu laki, varhaiskasvatuslaki ja perusopetuslaki.

Vammaispalvelulailla ei olisi tarkoitus korvata eri elämänvaiheissa tarvittavia yleislain mukaisia palveluita, joiden järjestämisestä hyvinvointialue ja kunta ovat vastuussa. Hyvinvointialueella on velvollisuus varata yleislainsäädännön mukaisiin palveluihin riittävät määrärahat. Viime kädessä hyvinvointialue vastaa aina siitä, että asiakkaat saavat perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettut riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Lain soveltamisala ja elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa palvelutarvetta koskeva edellytys (2 § 3 mom)

Esityksen soveltamisalassa täsmennetään, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestettäisiin vammaiselle henkilölle, jos henkilön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa henkilön elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta. Arvio vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeen välttämättömyydestä tehtäisiin suhteessa samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin. Arvioinnissa tulisi ottaa huomioon lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus muun muassa vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen toteutumisesta sekä vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden tukemisesta sekä yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen turvaamisesta. Säännös mahdollistaisi edellytysten täytyessä erityispalvelujen myöntämisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi kaikissa elämänvaiheissa.

Arviointi ei kohdistuisi mihinkään asiakas- tai ihmisryhmään erikseen, vaan arviointi tehdään jokaisen henkilön kohdalla yksilöllisesti. Säännös mahdollistaisi vammaispalvelulain myöntämisedellytysten täytyessä erityispalvelujen myöntämisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi kaikissa elämänvaiheissa. Eri ikäkausiin liittyvät kehitysvaiheet vaikuttaisivat siihen, milloin avun ja tuen tarpeen arvioitaisiin olevan tavanomaista elämänvaiheeseen liittyvää tarvetta ja milloin tarve johtuisi vamman aiheuttamasta toimintakyvyn rajoitteesta. Normaaliin elämän kulkuun liittyy elämänvaiheen ja ikäkauden mukaan vaihtuvat roolit, tehtävät ja vastuut. Lainvalinnan lisäksi nämä vaikuttavat myös palveluiden määrään ja toteuttamistapaan liittyviin päätöksiin. Silloin, kun vammaisen henkilö tarvitsee näissä rooleissa ja tehtävissä välttämättä sellaista apua ja tukea, jota muut henkilöt eivät yleensä samassa elämänvaiheessa tarvitse ja kun näitä palveluita ei ole järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön perusteella, tarpeeseen tulee vastata tämän lain mukaisin palveluin. Ehdotuksessa on annettu esimerkkejä eri elämänvaiheista lasten, aikuisten ja iäkkäiden henkilöiden osalta.

Elämänvaiheen huomioon ottamista koskevan säännöksen ei arvioida muuttavan asiakkaiden asemaa, sillä vaikka sääntely tuodaan nyt lain tasolle, se perustuu aikaisemman lainsäädännön soveltamiskäytännössä palvelutarpeen arviointia jo ohjanneisiin periaatteisiin. Myös oikeuskäytännössä on tunnistettu elämänvaiheen huomioiminen esimerkiksi lasten osalta eli missä tilanteissa vammaisen lapsen tarpeisiin olisi vastattava vammaispalveluilla. Säännöksen tarkoitus onkin selkeyttää soveltamista suhteessa hyväksytyyn vammaispalvelulain soveltamisalaan. Vammaispalveluita on nykyäänkin myönnetty vain henkilöille, joiden palvelutarve poikkeaa elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta, vaikka sitä ei ole erikseen vammaisen henkilön määritelmässä mainittu.

Elämänvaiheeseen liittyvä tarkastelu on lähtökohtaisesti universaalien ilmiöiden tarkastelua suhteessa kunkin yksilölliseen tilanteeseen ja tarpeeseen, eikä se näin ollen olisi ristiriidassa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden kanssa. Asiaa täsmennettäisiin säännöksessä, jotta lain soveltaminen olisi mahdollisimman yhdenmukaista ja toteuttaisi yhtäältä lain tarkoitusta ja tavoitteita ja toisaalta turvaisi henkilön oikeusturvaa. Koska säännös koskee kaikkia eri elämänvaiheita, säännöksen soveltaminen ei johda erityisesti ikääntyneisiin henkilöihin kohdistuvaan syrjintään.

Maksuttomuuden vaikutus palvelujen saamiseen

Sosiaalihuoltolain 4 §:n asiakkaan etua koskevaa säännöstä selkeytettäisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Ehdotettu muutos edistäisi asiakkaiden ohjautumista eri lainsäädännön perusteella järjestettäviin palveluihin palvelutarpeensa mukaisesti ilman, että muut seikat, kuten palvelujen maksuttomuus, vaikuttaisivat siihen. Palvelujen myöntämisen tulee perustua palvelutarpeeseen myös asiakasturvallisuuteen liittyvien seikkojen näkökulmasta. Muutoksella edistettäisiin asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua myös asiakasmaksujen osalta.

Esitettävä muutos on tarpeellinen, koska lainvalinta yleis- ja erityislain välillä on muodostunut soveltamiskäytännössä epäselväksi, vaikka ongelmaa on pyritty ratkaisemaan jo nykyistä sosiaalihuoltolakia uudistettaessa (HE 164/2014 vp).

Ehdotetun soveltamisalasäännöksen suhde vammaissopimukseen ja TSS-sopimukseen

YK:n vammaissopimuksessa vahvistetaan muissa ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia ja asetetaan valtioille velvollisuus edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti heidän ihmisoikeuksiensa ja perusvapauksiensa toteutuminen sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sopimuksen 19 artiklan mukaan vammaisen henkilön saatavilla on oltava palveluja, joita tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä. Koko väestölle tarkoitetut palvelut tulee olla vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaissopimus on tullut Suomessa voimaan 10.6.2016. Lisäksi vammaispalvelulainsäädännöllä on kiinteä yhteys YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (TSS-sopimus).

TSS-sopimuksen 2 artiklan 1 kohdassa sekä vammaissopimuksen 4 artiklan 2 kohdassa todetaan, että TSS-oikeuksien asteittainen toteuttaminen on osaltaan kytköksissä myös sopimusvaltion käytettävissä oleviin voimavaroihin. Toisaalta TSS-komitea myös korostaa yleiskommentissaan no 3, että sopimusvaltion on pyrittävä varmistamaan mahdollisimman laajalti asianmukaisten oikeuksien käyttö vallitsevissa olosuhteissa myös niissä tilanteissa, joissa sopimusvaltion käytettävissä olevat resurssit ovat todistetusti riittämättömät. Samoin komitea korostaa, että haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä pitää suojella vaikeinakin aikoina, kuten taloudellisen taantuman aikana tai muiden vastaavien tekijöiden vuoksi (E/1991/23, 14.12.1990, parat 11–12). Komitean näkemyksen mukaan pelkästään taloudelliset syyt eivät siis itsessään ole peruste pyrkiä asteittain toteuttamaan henkilöiden TSS-oikeuksia.

YK:n vammaisyleissopimuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Sopimuksen 19 artiklan (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) mukaan yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että: a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä; b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä; c) koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.

Hyväksytyn vammaispalvelulain 2 § sisältää osana vammaisen henkilön määritelmää edellytyksen siitä, että henkilön vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa (2 §:n 2 kohta). Kohdassa on kuvattu vammaisuuden sosiaalinen malli. Lähtökohta on sama kuin YK:n vammaissopimuksessa. Hyväksytyn vammaispalvelulain soveltamisalan YK:n vammaissopimuksen yllä mainittuun 1 artiklan 2 kohtaan pohjaavaa lähtökohtaa

vammaisuuden sosiaalisesta mallista ei ole tarkoitus muuttaa tällä esityksellä, vaikka vammaisen henkilön määritelmää onkin esityksessä yksinkertaistettu ja siten hyväksytyn lain yllä mainittu 2 §:n 2 kohta jätetty säännöksestä pois.

Hyväksytyn vammaispalvelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä; 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Lain tarkoitusta koskeva säännös vastaa vammaissopimuksen 3 artiklan periaatteita ja ohjaa kaikkien säännösten soveltamista.

Lakiehdotuksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä on arvioitava ottaen huomioon säännösten muodostama kokonaisuus. Lakiehdotuksen joustavaan sääntelyyn liittyy kiinteästi sosiaalihuoltolain säännöksiä täydentävät vammaisen henkilön osallisuutta, ja osallisuuden tukemista sekä oikeusturvaa korostavat asiakasprosessia koskevat säännökset. Näissä säännöksissä korostuvat myös erityisesti kielelliset oikeudet, päätöksenteon tukeminen ja lapsen näkemysten selvittäminen. Henkilön palvelukokonaisuus harkitaan ja siitä tehdään päätös yksilölliseen tarvearviointiin perustuen asiakasprosessissa, jossa vammaisen henkilö on osallisena. Aidosti osallisena oleminen edellyttää sitä, että vammaisen henkilö saa riittävän tiedon ja tuen asiakasprosessissa.

Palvelutarpeen arvioinnista, osallisuudesta, itsemääräämisoikeudesta ja päätöksenteosta säädetään sosiaalihuoltolain 36, 37 ja 39 §:ssä sekä asiakaslain 6 – 8 §:ssä. Hyväksytyn vammaispalvelulain 3-5 §:ssä säädetään oikeudesta olla osallisena kaikissa asiakasprosessin vaiheissa, oikeudesta käyttää viittomakieltä tai muuta soveltuvaa kommunikointikeinoa sekä oikeudesta saada tukea tiedon saamiseen, mielipiteen muodostamiseen ja ilmaisemiseen.

Edellä mainituilla säännöksillä on yhteys ehdotetun lain soveltamisalasäännöksessä tarkoitettuun yksilöllisen palvelutarpeen arviointiin ja ne kaikki toteuttavat myös muun muassa vammaissopimuksen 3 artiklassa tarkoitettua osallisuutta sekä 12 artiklassa turvattua yhdenvertaisuutta lain edessä.

Vammaissopimuksen 19 artiklassa turvattua oikeutta itsenäiseen elämään ja osallisuuteen turvataan uuden vammaispalvelulain sisältämällä vammaispalveluilla. Lisäksi tämän esityksen soveltamisalaan sisältyvä suojasäännös turvaa viime kädessä ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen saannin tilanteessa, jossa maksun määrittäminen voisi yksittäisessä tilanteessa johtaa vammaisen henkilön palvelujen vastaanottamisen vaarantumiseen. Yksittäistapauksessa soveltamiskäytännössä on tarvittaessa tehtävä YK:n vammaissopimuksen artiklojen (erityisesti 2 ja 5 artiklat) ja yhdenvertaisuuslain tarkoittamia kohtuullisia mukautuksia, joilla voidaan huomioida vammaisen henkilön yksilöllisiä olosuhteita päätöksenteossa ja päätösten toimeenpanossa.

Nyt kyseessä olevaa esitystä vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisesta voidaan arvioida suhteessa TSS-sopimuksen määräyksiin toimenpiteiden suhteesta vallitseviin olosuhteisiin ja soveltaa sitä myös vammaissopimuksen 4 artiklan 2 kohdan sopimusmääräykseen. Soveltamisalan tarkentamista koskevilla muutoksilla turvataan lain säilyminen sosiaalihuollon erityislakina, jonka mukaiset palvelut on tarkoitettu niitä välttämättä tarvitseville vammaisille henkilöille. Vammaispalvelulakiin tehtävillä tarkennuksilla vahvistetaan lisäksi osaltaan YK:n vammaissopimuksen sopimusmääräyksiä, joiden tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista.

Esitys täyttää kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asettamat velvoitteet ja on sopusoinnussa mainittujen yleissopimusten kanssa. Soveltamisalasäännökseen sisältyvä vammaisen henkilön määritelmä ja

lainvalintaa koskevat säännökset ovat osittaisesta erilaisesta kirjoitustavasta huolimatta sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen kanssa.

Ehdotuksen suhde perustuslakiin

Vammaispalvelulainsäädännöllä on kiinteä yhteys perustuslain yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta, oikeutta sosiaaliturvaan ja perusoikeuksien turvaamista koskeviin säännöksiin. Suomen perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle säädetään velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vammaispalvelulainsäädäntö toteuttaa mainittua veloitetta, sillä sen keskeisenä lähtökohtana ja tavoitteena on edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja tukea henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeutta. Vammaispalvelulainsäädännöllä turvataan erityisesti perustuslain 6 §:ssä säädettyä yhdenvertaisuutta, perustuslain 7 §:n mukaista oikeutta elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, 19 §:n mukaista oikeutta sosiaaliturvaan sekä perustuslain 17 §:n mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluita, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tällaiseen tukeen kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asumisen järjestäminen (HE 309/1993 vp, s. 69/II). Välttämättömän toimeentulon järjestämiseen tarvitaan käytännössä alemman asteista lainsäädäntöä. Ihmisarvoisen elämän edellytyksiä turvaaviin palveluihin kuuluvat muun muassa eräät lasten, vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten erityishuoltoon kuuluvat tukitoimet sekä kiireellinen sairaanhoito (HE 309/1993 vp, s. 69/II).

Perustuslain 19 §:n 3 momentin riittäviä sosiaali- ja terveyspalveluita koskevalla säännöksellä ei määritellä näiden palvelujen järjestämistapaa, vaan sillä veloitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen saatavuus (HE 309/1993 vp, s. 71/I, ks. myös esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/II). Säännös ei sido sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä nykyiseen lainsäädäntöön, vaan edellyttää riittävien palvelujen turvaamista jokaiselle, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään (HE 309/1993 vp, s. 71/II). Palvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s. 71/II, ks. myös esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/II ja PeVL 30/2013 vp, s. 3/I). Lauseke lailla toteutettavasta tarkemmasta sääntelystä jättää lainsäätäjälle liikkumavaraa oikeuksien sääntelyssä ja viittaa siihen, että perusoikeuden täsmällinen sisältö määräytyy perusoikeussäännöksen ja tavallisen lainsäädännön muodostaman kokonaisuuden pohjalta (PeVM 25/1994 vp, s. 6/I). Viittaus jokaiseen terveyspalveluihin oikeutettuna edellyttää viime kädessä yksilökohtaista arviointia palvelujen riittävyydestä (ks. PeVL 17/2021 vp, kappale 71, PeVL 30/2013 vp, s. 3/I). Huomionarvoista on, että perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkiselle vallalle asetetun tukemisveloitteen luonteen mukaisena sitä, että tukimuotoja suunnataan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti (PeVL 25/2012 vp, s. 2/II-3/I, PeVL 32/2014 vp s. 2/II). Suomen ihmisoikeusveloitteet ja vakiintunut perusoikeuksien toteuttamista koskevia veloitteita koskeva perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntö edellyttävät, että oikeuksien heikentämiselle tulee olla perus- ja ihmisoikeuksien kokonaisuuden kannalta hyväksyttävät perusteet.

Perustuslakivaliokunta on todennut vammaispalvelulakia koskevasta hallituksen esityksestä HE 191/2022 vp antamassaan lausunnossa PeVL 79/2022 vp, että vammaispalvelulain tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä, tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista ja turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan korostanut vammaisyleissopimuksen merkitystä seuraavasti: ”Ehdotettu sääntely on erityisen perusoikeus- ja ihmisoikeusherkkää. Sääntely on merkityksellistä erityisesti

perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n, oikeutta sosiaaliturvaan koskevan 19 §:n ja perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista koskevan 22 §:n kannalta. Sääntelyn valtiosääntöisen arvioinnin kannalta merkityksellistä on myös, että YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on tullut valtiosisäisesti voimaan Suomessa kesäkuussa 2016. Tästä seuraa perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan, ettei nyt ehdotettavaa sääntelyä voida kaikilta osin arvioida samoista lähtökohdista kuin esityksessä muutettavaksi ehdotettavaa sääntelyä, joka on osaksi säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Nyt ehdotetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellinen arviointitilanne on osin uusi vammaisyleissopimuksen voimaantulon takia.”

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 39/1996 vp) todennut, että perittävät asiakasmaksut eivät saa siirtää palveluita niitä tarvitsevien tavoittamattomiin. Asiakkaan taloudellinen asema ei saa olla esteenä palvelujen saamiselle.

Perustuslakivaliokunnan käsitys on otettu huomioon vammaispalvelulain 2 §:n soveltamisalasäännökseen lisättäväksi ehdotetussa 5 momentin maksuja koskevassa suojasäännöksessä. Sääntelyllä turvataan osaltaan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista siten, kuin perustuslain 22 § edellyttää. Asiaa on kuvattu hallituksen esityksessä tarkemmin sivuilla 60-62.

Ehdotetun vammaispalvelulain 2 §:n 5 momentin erityisellä suojasäännöksellä on haluttu ehkäistä perustuslakivaliokunnan esittämiä tilanteita, joissa maksun määrääminen tosiasiallisesti estäisi sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisten henkilön palvelutarvetta vastaaviin palveluihin pääsyn tai niiden käyttämisen, vaikka palvelu sinänsä olisi järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön perusteella vammaisen henkilön tarvetta vastaavasti. Suojasäännös velvoittaisi arvioimaan, mikä merkitys ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelusta määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla olisi asiakkaan asemaan siten kuin edellä säännöksen perusteluissa on todettu. Arviointi kohdistuisi asiakasmaksun määräämättä tai perimättä jättämisen tai alentamisen tarpeeseen, ei asiakkaalle myönnettävän palvelun valintaan.

Esityksessä ei ole kyse perusoikeuksien rajoittamisesta tai heikentämisestä, vaan asiakkaiden ohjaamisesta potentiaalisesti joissakin tapauksissa aiempaa tiukemmin sopivan ja riittävän palvelun piiriin.

Subjektiiiviset oikeudet esityksessä

Esitystä on arvioitava myös suhteessa perustuslain 80 §:ssä säädettyyn nähden. Perustuslain 80 §:n mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan korostanut lainsäätäjän velvollisuutta säätää subjektiivisista oikeuksista täsmällisesti ja siten, että yksilöt pääsevät oikeuksiinsa.

Perustuslakivaliokunta on laajemminkin lausuntokäytännössään edellyttänyt, että subjektiivisista oikeuksista säädetään tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Lakiehdotuksessa on pyritty mahdollisimman tarkkarajaiseen ja täsmälliseen sääntelyyn. Perustuslain 6 §:n edellyttämää yhdenvertaisuutta ei kuitenkaan ole mahdollista turvata tiukasti rajatuilla säännöksillä, jotka eivät jousta eri tavoin ja eri elämäntilanteissa elävien vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus ei tarkoita samanlaisia palveluita kaikille. Myös YK:n vammaissolempimus korostaa vammaisen henkilön valinnanvapautta. Vammaisuuden sosiaalinen malli tarkoittaa sitä, että henkilön mahdollisuus osallistua yhdenvertaisesti yhteiskuntaan riippuu vamman lisäksi yhteiskunnallisista esteistä, joiden määrä ja sisältö vaihtelevat henkilön toimintaympäristön mukaan.

Ehdotuksen soveltamisalan tarkennukset koskevat kaikkia vammaisia henkilöitä eikä soveltamisalan ulkopuolelle ole rajattu mitään ihmis- tai vammairyhmää. Vammaispalveluilla on voitava vastata yhdenvertaisesti eri tavoin ja erilaisissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa elävien vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin ja lähtökohtana on henkilön suhde ympäröivään yhteiskuntaan, ei diagnoosipohjainen

määrittely. Tässä esityksessä tarkennetaan soveltamisalaa suhteessa hyväksytyn vammaispalvelulain soveltamisalaan. Tarkoituksena on selkeyttää lain soveltamisalaa ja vastata siten lain täsmällisyydelle ja tarkkarajaisuudelle asetettuihin edellytyksiin ja pyrkimyksenä on siten lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palveluiden saanti eri alueilla. Lain soveltamisalan kannalta lähtökohta on aina yksilöllinen tarvearviointi. Esityksessä vammaisen henkilön määritelmän kirjoitustapaa tarkennettaisiin muuttamatta kuitenkaan sen sisältöä. Lakiehdotuksen soveltamisalan lisäys vammaisen henkilön elämänvaiheen huomioon ottamisella sääntelyyn ei arvioida muuttavan asiakkaiden asemaa, sillä myös nykytilanteessa vammaispalveluita on myönnetty vain henkilöille, joiden palvelutarve poikkeaa elämänvaiheesta tavanomaisesta tarpeesta. Vammaispalvelujen välttämättömyyden arviointi tehtäisiin suhteessa samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin, mikä mahdollistaa erityispalvelujen järjestäminen henkilöille, joiden avun ja tuen tarve poikkeaa elämänvaiheen tavanomaisesta tarpeesta. Ottaen huomioon vammaispalveluiden erityisluonteen, jossa lähtökohtana on aina yksilöllinen tarvearviointi, ehdotetut säännökset täyttävät subjektiivisille oikeuksille asetettavat tarkkarajaisen ja täsmällisen sääntelyn kriteerit.

Rahoitusperiaate

Hyvinvointialueella on hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 2 §:n mukaan itsehallinto alueellaan. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisvelvoitteeseen kuuluu valtion vastuu huolehtia siitä, että perustuslain 121 §:n 4 momentissa tarkoitetuilla alueilla on käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään. Perustuslakivaliokunta on lisäksi katsonut, että budjettirajoitteella ei voida rajoittaa lakisääteisten palvelujen saatavuutta. Sosiaali- ja terveyspalveluissa rahoitusperiaatteen merkitystä korostaa perustuslain 19 §:n 3 momentin ja 22 §:n mukainen turvaamisvelvollisuus (PeVL 17/2021 vp, s. 23, ks. myös PeVL 26/2017 vp., s. 22–23).

Rahoitusperiaate sisältyy myös Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan (SopS 66/1991) 9 (2) artiklaan, jonka mukaan paikallisviranomaisten taloudellisten voimavarojen tulee olla riittävät suhteessa niihin velvoitteisiin, jotka niille on annettu perustuslaissa ja muissa laeissa. Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) mukaan hyvinvointialueille myönnetään valtion rahoitusta muun muassa hyvinvointialueen asukasmäärän sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden perusteella (3 §). Valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuu hyvinvointialueiden edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin (6 §). Näin ollen lähtökohtana on riittävä rahoituksen taso kulloinkin säädettyjen palvelujen järjestämiseksi.

Perustuslakivaliokunta arvioi lausunnossaan PeVL 12/2015 vp julkisen talouden säästötarvetta, yhdenvertaisuutta ja oikeutta riittäviin sosiaalipalveluihin, eikä löytänyt estettä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajoittamiselle, kunhan päätöksenteossa huomioidaan lapsen etu. Varhaiskasvatuksen nykyisestä hallinnollisesta asemasta riippumatta valiokunta arvioi varhaiskasvatusoikeutta ensisijaisesti perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettuna sosiaalipalveluna, johon kohdistuu riittävyysvaatimus, sekä yhtenä keinona toteuttaa julkisen vallan velvollisuutta tukea lapsen huolenpidosta vastaavia. Valiokunta totesi, että se on vakiintuneesti katsonut, ettei perustuslain 6 §:n 1 momentin yleisestä yhdenvertaisuussäännöksestä johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn. Keskeistä tällöin on, voidaanko erottelut perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla ja että erottelut eivät saa olla mielivaltaisia eivätkä ne saa muodostua kohtuuttomiksi (esim. PeVL 11/2012 vp, s. 2).

Valtiontalouden vaikean tilanteen ei ennakoida olennaisesti korjaantuvan tulevinä vuosina. Esityksen yhtenä tavoitteena on hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Vammaispalveluiden rahoitus voidaan paremmin turvata, koska henkilön elämänvaiheesta tavanomaisiin tarpeisiin vastataan yleislakien mukaisilla palveluilla.

Taloudelliset vaikutukset

Hallitusohjelmassa varauduttiin siihen, että soveltamisalan tarkennus lisäisi vammaispalveluihin oikeutettujen henkilöiden määrää suhteessa siihen, mitä uutta vammaispalvelulakia valmisteltaessa oli tarkoitettu, ja sitä kautta palvelujen yhteenlaskettuja kustannuksia. Tämä ei ole toteutumassa, joten hallitusohjelmassa mainittua lisärahoitusta ei tarvita.

Esitysluonnoksessa ehdotettavien soveltamisalan tarkennusten myötä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piiriin ohjautuvien asiakkaiden määrä ei eroa merkittävästi siitä, mitä alkuperäisessä hallituksen esityksessä (191/2022) arvioitiin.

Kustannukset on laskettu suhteessa vielä voimassa oleviin vammaispalvelulakiin ja kehitysvammalakiin.

Alkuperäisessä hallituksen esityksessä esitettyihin kustannuksiin on tehty seuraavat muutokset:

- eduskunnan tekemät muutokset koskien hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden taloudellista asemaa, erityisen osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa.
- kustannustason nosto vuoden 2025 tasoon.

Vammaispalvelulain voimaantulon arvioidaan lisäävän hyvinvointialueiden nettokustannuksia vuonna 2025 24,8 milj. euroa, vuonna 2026 31,2 milj. euroa, vuonna 2027 37,3 milj. euroa ja vuonna 2028 29,4 milj. euroa.

Esityksen vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Soveltamisalan tarkentamisella säilytettäisiin vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina ja siten varmistettaisiin palvelujen oikea, palvelutarpeen arviointiin perustuva kohdentuminen sekä vammaispalvelujen saatavuus. Asiakasvaikutukset säilyisivät siis lähtökohtaisesti ennallaan suhteessa alkuperäiseen hallituksen esitykseen 191/2022 vp, huomioiden kuitenkin, että asiakkaan edun ja palvelun maksuttomuuden suhdetta koskevan täsmennyksen myötä on mahdollista, että pieni joukko nykyisin vammaispalvelulain mukaisten palvelujen piirissä olevia henkilöitä voisi ohjautua jatkossa ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen piiriin, edellyttäen että kyseiset palvelut ovat heidän tarpeeseensa nähden riittäviä ja sopivia. Tällöin kuitenkin soveltamisalasäännökseen ehdotettu suojaäännös voisi tarvittaessa tulla sovellettavaksi edellytysten täytyessä. Siten kokonaisuutena katsoen vaikutusten mihinkään ryhmään ei arvioida olevan heikentäviä. Arvioon vaikuttaa se, että mitään ihmisryhmää ei ole rajattu vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle ja jokaisen henkilön kohdalla tehtäisiin yksilöllinen arvio siitä, voidaanko hänen tarpeisiinsa vastata ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla. Hyvinvointialuelakiin ja järjestämislakiin (612/2021) sekä kuntalakiin (410/2015) sisältyvät säännökset järjestämisvastuusta edellyttävät, että myös yleislainsäädäntöön sisältyvien palvelujen saatavuus on turvattava ja että palvelut on järjestettävä asukkaiden tarpeiden mukaan, viime kädessä perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisesti.

Perusoikeusvaikutusten kannalta tässä esityksessä erityisen tärkeitä perusoikeuksia ovat perustuslain 6 §, 19 §:n 1 ja 3 momentit sekä 22 §. Soveltamisalan tarkentamisella turvattaisiin vammaispalveluiden rahoitus ja saatavuus. Tarkennusten myötä hyvinvointialueilla on paremmat edellytykset soveltaa lainsäädäntöä yhdenmukaisesti. Lainvalintasäännösten tarkentaminen parantaisi oikeusvarmuutta ja edistäisi vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutumista.

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan piiriin voivat tulla jatkossa myös ne henkilöt, joilla on aiemmin ollut vaikeuksia saada tarvitsemiaan palveluja, esimerkiksi autismi- ja neurokirjon henkilöt. Tätä ei muuteta soveltamisalan tarkentamista koskevalla esityksellä. Kaikkien kohdalla tehdään yksilöllinen palvelutarpeen arviointi.

Kuten hallituksen esityksessä HE 191/2022 vp on todettu, tarkoituksena on, että vammaispalveluita aiemmin saaneet vammaiset henkilöt saisivat niitä myös ikääntyessään silloin, kun avun ja tuen sekä huolenpidon tarve johtuu heidän aiemmasta vammastaan eikä kyseessä ole selkeästi uusi, elämänvaiheessa tavanomainen avun ja tuen tarve. Vaikka kyseessä olisi uusi elämänvaiheessa tavanomainen avun ja tuen tarve, on kuitenkin otettava huomioon vammaisen henkilön palvelujen kannalta toimiva kokonaisuus ja se, että vammaisen henkilön toimintakyky saattaa vamman vuoksi heiketä ikääntyessä tavallista nopeammin. Tällä esityksellä ei siis muutettaisi sääntelyä tältä osin, ja kuvatussa tilanteessa olevien henkilöiden asema säilyisi samana kuin hallituksen esityksessä HE 191/2022 vp on todettu.

Soveltamisalan valmisteluvaiheen aikana ja ehdotuksessa on arvioitu laajasti ehdotuksien vaikutuksia (HE 112/2024 sivut 37-41).

Voimaantulo

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Uusi vammaispalvelulaki tulee voimaan 1.1.2025. Esitettävien soveltamisalan tarkentamista koskevien muutoslakien on tarkoitus tulla voimaan samaan aikaan siten, että uusi vammaispalvelulaki tulisi suoraan voimaan tarkennetulla soveltamisalalla.

Lopuksi

Soveltamisalan tarkennuksella on positiivisia vaikutuksia vammaisten henkilöiden osallisuuden, yhdenvertaisuuden kannalta sekä jatkossa lain yhtenäisten tulkintakäytäntöjen muodostumisen kannalta. Tarkoituksena on, että vammaispalvelulakia sovelletaan yhdenmukaisesti eri alueilla ja huomioimalla myös yhteiskunnan kannalta kestävä kehitys varmistamalla vammaispalvelulain erityispalvelut vammaisille henkilöille.

Vahvoja subjektiivisia oikeuksia sisältävän lainsäädännön tulee olla tarkkarajainen ja selkeästi tulkittava niin palvelujen sisällön kuin kohderyhmänkin osalta. Tämä edistää asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua. Lain soveltamisalan täytyy vastata yhteiskunnan käytettävissä olevia resursseja rahoitusperiaatteen mukaisesti ja hillitä tulevaisuudessa kustannusten kasvua. Soveltamisalan tarkennuksella turvataan palvelujen saatavuus vammaisille henkilöille ja vammaispalvelulain säilyminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna sosiaalihuollon erityislakina. Lakia on alun perinkin tarkoitettu sovellettavan erityislakina rajattuun vammaisten henkilöiden joukkoon.

Esityksellä ei muutettaisi palveluiden sisällölle, laadulle tai turvallisuudelle asetettavia vaatimuksia. Esitykselle on ihmisoikeussäännösten ja perustuslaillisuuden kannalta hyväksyttävät perusteet eikä kyseessä ole perusoikeuksien rajoittaminen tai heikentäminen, vaan asiakkaiden ohjaaminen sopivan ja riittävän palvelun piiriin. Potentiaalisesti joissakin tapauksissa muutos voi johtaa aiempaa tiukempaan tulkintaan nimenomaan vammaispalvelulain soveltamisesta, mutta kyseessä ei ole kuitenkaan oikeuksien merkittävä heikentäminen.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisyksityksessä.

Tiedoksi

Sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuso
Valtiosihteeri Marjo Lindgren
Erityisavustaja Hannu Peurasaari
Erityisavustaja Nuutti Hyttinen

Kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi
Osastopäällikkö Annakaisa Iivari
Johtaja Taru Koivisto